

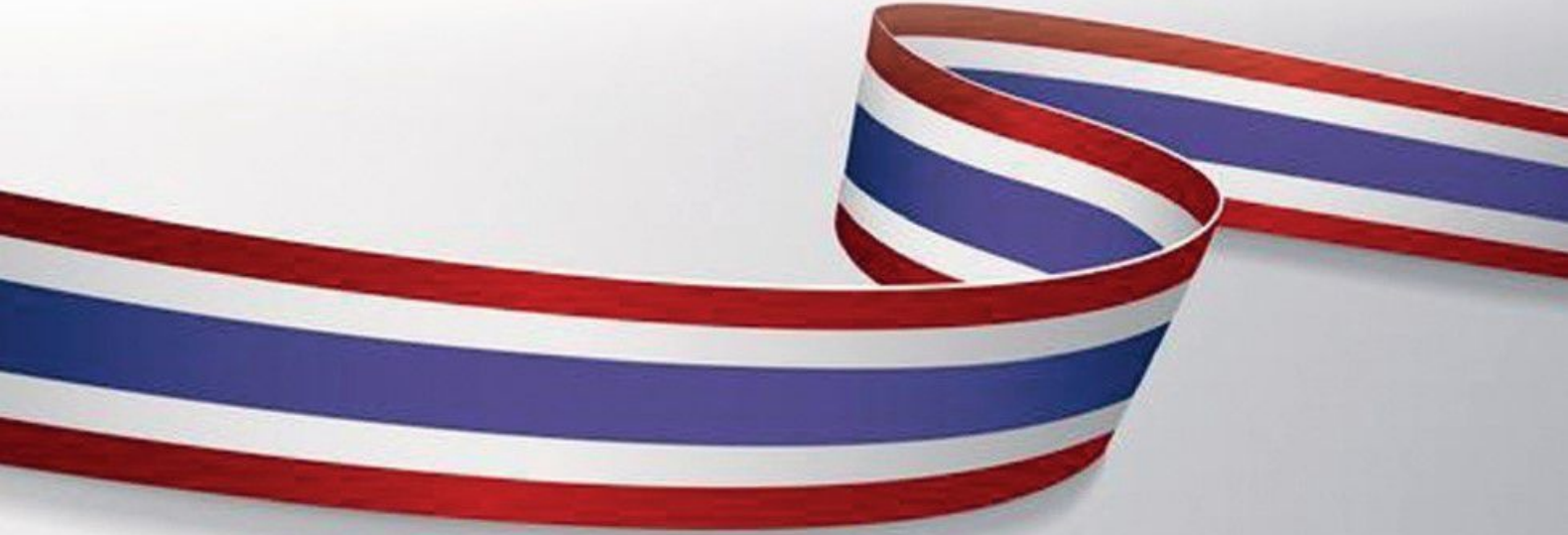

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
ASYA-PASİFİK ÇALIŞMALARI
UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ (APAM)

TÜRKİYE'DE TAYLAND ÇALIŞMALARI-I

Yayına Hazırlayanlar
A. Merthan DÜNDAR
Ekrem SALTİK

TÜRKİYE'DE TAYLAND ÇALIŞMALARI - I

Yayına Hazırlayanlar

A. Merthan DÜNDAR
Ekrem SALTİK

Ankara - 2021

Ankara Üniversitesi Yayınları No: 725
Asya-Pasifik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
APAM Yayınları: 17

Ankara Üniversitesi Yayınları, Yüksek Öğretim Kurulu'nca tanınan ve yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer alan uluslararası yayın niteliğindedir.

ISBN: 978-605-136-551-0

Yazarların görüşlerinin sorumluluğu kendilerine aittir.

Redaktör
Aysun HARPER

Baskı Yeri:
Ankara Üniversitesi Basımevi
İncitaşı Sokak No: 10 06510 Beşevler/ANKARA
Tel: (0312) 213 66 55
Basım Tarihi: 17/12/2021

İÇİNDEKİLER

A. Merthan DÜNDAR SUNUŞ	5
Kubilay ATİK <i>Ayutthaya Krallığı ve Tayland'ın Yükselişi</i>	7
Gökçen KAPUSUZOĞLU <i>Çin Kaynaklarında Tayland</i>	17
İsmail Hakkı GÖKSOY <i>Tayland'da İslâmiyet</i>	31
İsmail Hakkı KADI-Ayda BEKTAŞ (Çeviri) <i>19. Yüzyıl ve 20. Yüzyılın Başlarında Osmanlı İmparatorluğu ile Siyam Krallığı Arasındaki İlişkiler</i>	69
Ekrem SALTİK <i>Osmanlı Devleti ve Türkiye ile İlişkileri Bağlamında Siyam-Tayland Tarihine Genel Bakış</i>	101
Yalçın KAYALI <i>Kadim Hint Kültürünün Siyam (Tayland) Geleneklerine Yansımaları: Tarih, Din ve Edebiyat</i>	113
Mehmet ÖZAY <i>Tayland: Kadim Siam'dan Modern Toplum ve Sorunlu Demokrasi'ye</i>	135
Wasamon SANASEN <i>Tayland'daki Müslümanların Türbe Mimarisi</i>	165
Selin ÖZDEMİR <i>Tayland ve Japon Budist Figürleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme</i>	209
Yasemin SATTAR <i>Türkiye'nin Tayland'da İnsanî Diplomasisi: Gelişim, Zorluklar ve Eğilimler</i>	221
Gökberk DURMAZ <i>Tayland-Japonya İlişkileri: Uluslararası Göç Bağlamında Bir Değerlendirme</i>	233

Vusal GULIYEV	
<i>Çağdaş Tay-Çin İlişkileri: Sorunlar ve İşbirliği Alanları</i>	245
Ahmet Faruk IŞIK- Anatchaya CHANGJAROEN	
<i>Denizaşırı Çinlilerin Tayland Ekonomisindeki Rolü: Mültecilikten</i>	
<i>En Güçlü Etnik Azınlığa</i>	271
Selen BEDER-Oğuz Can TURGAY	
<i>Geçmişten Günümüze Tayland Tarımı</i>	279
Eda SELÇUK	
<i>Tayland Krallığı Hakkında</i>	295

TAYLAND: KADİM SİAM'DAN MODERN TOPLUM VE SORUNLU DEMOKRASİ'YE

*Mehmet ÖZAY**

Giriş

Tayland adı, popüler kültür bağlamında Puket Adası, Budist tapınakları vb. ile akla gelirken hiç kuşku yok ki, monarşiye eklenmiş Bangkok siyasi çevreleri ve ordunun iktidar mücadelesi bağlamında bitmek bilmeyen darbeler ve müdahaleleri, yolsuzluklar, Amerikan işbirlikçiliği ve Patani sorunu ile de dikkatleri çekmektedir. Bununla birlikte, ülkedeki başat insan stokuna atıfla adlandırırsak Tay toplumu, belki de yukarıdaki ifadeyle tezat teşkil edecek şekilde Budizmin kök saldığı ve insani ilişkilerde 'mülayim' bir eğilimin sergilendiği insan grubu olarak da bilinmektedir. Aslında bu bir tezat değil, siyasi elit ile halk ayrışmasının bir sonucudur. Ancak hiç kuşku yok ki, Güneydoğu Asya'nın son otuz-kırk yılında uluslararası sistemin desteğiyle ortaya çıkan kalkınmacı kapitalist devlet projesinin bir sonucu olarak yerel/milli değerler içinde, bir dizi çatışmanın ve dolayısıyla önemli bir değişimin yaşandığı göz ardı edilmemelidir. Bu anlamda, toplumsal ilişkilerin bireysel temelden kurumsal düzene doğru değiştiği ileri sürülebilir (Neher 2000: 64).

11 Mayıs 1949 tarihinde bir başka deyişle, bölgedeki adıyla Pasifik Savaşı'nın ardından ülkeye verilen 'Tayland' adına rağmen, tarihte *Siam* olarak iz bırakmış bir devlet; Budizm'i kendine özgü kaynakları ile geliştirmiş bir dini-toplum, bu dini seküler monarşi ile eklenmiş bir siyasi yapı ile karşı karşıyayız. Bu topraklar, geçmişin güçlü monarşi ve Budist geleneğinden modern dönemin ulus-devlet oluşumuna uzanan süreçte, sömürgeci güçlerle birtakım dengeler üzerine kurulu ilişkilerinin doğurduğu avantajlarla, teritoryal sömürgeleştirmeye maruz kalmamıştır. Bununla birlikte, 19. yüzyılın şartlarında sömürgeleştirilemeyen Krallık, 20. yüzyılın değişen

* Doç. Dr., İbn Haldun Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyoloji Bölümü, mehmet.ozay@ihu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2719-1543.

koşullarında idari organizasyon, piyasaya hükmeden kurumlar, küreselleşme gibi modernleştirici faktörlerle değişimi alabildiğine yaşadığı da bir gerçektir. Bu dönüşümün doğurduğu güç ilişkileri nedeniyle yolsuzluk, siyasi istikrarsızlık, ordunun sivil siyaset üzerindeki güçlü nüfuzu vb. bugün hâlâ varlığını sürdürmektedir.

Bu ülke özelinde güç merkezi olgusu, Tay yönetiminin neye tekabül ettiğinin anlaşılmasıyla da alâkalıdır. Bu bağlamda, modern bir ulus-devlet yapılanması olan Tayland Krallığı üzerinde durulmayı hak etmektedir. Bağımsız, parlamenter monarşi ile yönetilen, şu veya bu ölçüde ‘demokratik’ açılımları olduğu ifade edilen Tayland’ın modern dönem siyasal yapılanması hiç kuşku yok ki, geçmişten tevarüs eden güç ilişkilerinden, siyasi ve toplumsal kültüründen bağımsız değildir. Bu nedenle, Bangkok yönetiminin ne tür bir siyasi ve kültürel geçmişe sahip olduğu, tarihin erken dönemlerinden itibaren ‘çevresiyle’ süregiden ilişkileri, sömürgecilik döneminde Avrupalı uluslarla etkileşimi ve bu sürecin Tay ulus bilincini inşa etmeye evrildiği modern dönem gibi hususiyetlere değinmek bu ülkeyi anlamaya katkı yapacaktır.

Elbette bu süreçlerin tarihi, kültürel, siyasi ve dini temelleri olduğu unutulmamalıdır. Ancak, bu geniş kavram silsilesine konuşlanmak yerine, kısaca şu hususu hatırlatmakta fayda var. O da patriarkal ve aynı zamanda, belki bu kavramdan çok daha kapsamlı bir şekilde, kendisine kutsallık atfedilen ve yarı-tanrı figürü olarak görülen Kral ile Budizm’in eklemlendiği bir siyasi otoriteyle karşı karşıyayız. Bu siyasi otoriteye, Tay halkının siyasi anlamda ‘tam teslimiyet’, dini anlamda da ‘putperestçe’ bir bağlılık sergilediği dikkatlerden kaçmamalıdır.¹

Ülke her ne kadar, bağımsızlığını koruyabilme özelliğiyle tanınsa da özellikle bölgedeki İngiliz sömürgeciliğinin ekonomi alanındaki nüfuzu sayesinde ve bu sayede Tay topraklarına ithal edilen Batı yönetim biçiminin ve bunun zamanla doğurduğu ‘karmaşa’, kendisini 1902 yılındaki ilhak girişiminden itibaren ortaya koymaya başlamıştır. Çalışmanın ilgili bölümlerinde görüleceği üzere, 1902 yılı ve akabindeki gelişmeler modern ulus-devlet sürecinin oluşumuna doğru bir seyir takip etmiştir. Bu ülke özelinde, modern bağlamı özlü bir şekilde ifade etmesi sebebiyle, Surin Pitsuwan’ın bir sözünü hatırlamakta fayda var. Pitsuwan, bir konuşmasında

¹ Metin içinde, Tay ve Siam kelimeleri birbirleri yerine kullanılmıştır.

ulus-devlet yapılanmasının 1648 Westfalya Anlaşması'na dayandığını, 'ulusal güvenliğin ve birliğin korunması' adına uygulamaya geçirildiğini, ancak günümüz koşullarında ulus-devletlerin 'mutlak egemenlik' temelli politikalarının, her bir ülkedeki etnik gerçeklikleri yok sayma hedefi güttüğüne işaret eder (Pitsuwan 2006: 292).

Tarihi kültürel süreçlerin bir ürünü olan Tay kozmolojisi modern ulus-devlet adaptasyonunda kraliyet kurumuna paralel olarak ordu ve bürokratik kurumları güç araçları ve merkezleri olarak inşa etmiştir. Demokrasi 'müşterileri' olan geniş halk kesimlerinin bu süreçte yukarıda dile getirilen kozmolojiden ne kadar sıyrılabildikleri ise şüphelidir. Bu şüpheyi kuvvetlendiren başat olgu ise, ülke siyasi elitinin halka dönük anayasa yapma çabasının on yıllar içerisinde bir türlü sonuç vermemesidir. Aksine bu kozmoloji, 1930'lu yılların ikinci yarısından itibaren Luang Wichit'in entellektüel katkısıyla ulusal politikalarda karşılığını bulmuştur. Bu bağlamda, Monarşiye karşı sözde devrimci bir çabanın ürünü olan 24 Haziran 1932 girişimi, aslında yarı-kutsal Kraliyet kurumunun yeniden üretiminden başka bir sonuç vermemiştir. Güç edinimi noktasında birbirleriyle rekabet içerisinde görülen bu üç kurumun varlığı, ülke siyasal ve toplumsal yaşamında belirleyici olmuştur (Barme 1989: 54; Chaloehtiarana 2007: 1, 2).

Öyle ki, ülkenin modern tarihinde 1932 yılında yaşanan dönüşümden başlayarak bugüne kadar on iki askeri darbenin gerçekleşmiş olması, mevcut monarşik yapının siyaset dünyasından uzaklaştırılmasından ziyade, temelde statükonun korunması anlamına gelmektedir. Özellikle, bölgedeki benzer ülkelerde de yaşandığı üzere 1990'ların ikinci yarısında başlayan sivil ve liberal siyaset eğilimleri Shinawatra ailesi ile özdeşleşse de temelde ülkedeki merkez dışındaki farklı toplum kesimlerinin siyaset ve de ekonomi dünyasında kendilerine yer bulma çabası anlamı taşıyordu. Bununla beraber, söz konusu darbeler 21. yüzyıla birlikte yaşanan bölgesel ve küresel değişimlere rağmen, son yirmi yılda da varlığını sergilemiştir.

I. BÖLÜM

Tay Halkının Kökeni

Tarihte 'Siam' olarak bilinen halka verilen bu adın Çinliler için kullanılan, 'Muang Sayam' kavramına dayandığı ve ardından Avrupalılarca bu ismin kullanımının yaygınlaştırıldığı ifade edilir. 20. yüzyıl başlarında yeni

bir ulus inşası sürecinde bu halkın adının ‘Siyah’ veya ‘koyu’ anlamına gelen Siam değil, Tay (*chon chat Thai*) olduğundan hareketle Tay halkı denmeye başlanmıştır (Barmé 1993: 148). Geniş çaplı bir kültürel birliktelikten bahsedilemese de tarihi ilişkilerin bir yansıması olarak Tay dünyası olarak adlandırılabilir toplumun sınırları, konuşulan diller çerçevesinde tespit edilmektedir. Bu çerçevede, Tayland’da konuşulan Tayca’nın yanı sıra, Laos’daki Laoca ve Burma’da Şan etnisitesinin konuştuğu Şanca ve Güney Çin’de Daice bu gruba girmektedir (Walker 2009: 1).

Bir dil ve kültür grubu olarak Tay halkının kökeni, Çin’in güneyinden Khmer hâkimiyetindeki bölgeye tedrici göçler neticesinde yerleşik kabilelerle karışmasına dayanır. Burma’dan Kuzey Vietnam ve Güney Çin’e kadar yaygın bir dil olan Tayca’nın Çince, Sankritçe ve Palice ile etkileşimi vardır. 7. yüzyıla tekabül eden ‘*Dravati*’ dönemine ait yazıtlarda kullanılan dillerin Sankrit, Pali ve Eski Mon dilleri olduğuna dikkat çekildiğinde bu etkileşim anlaşılabilir (Indrawooth 2004: 135).

Demografi ve İnsan Yapısı

Tayland, yaklaşık 500.000 km²’lik bir alanı kaplayan toprak parçası üzerinde 70 milyonu aşan nüfusuyla Güneydoğu Asya Ülkeleri Topluluğu (ASEAN) içerisinde üçüncü en büyük ülke konumundadır. Doğuda Hint-Çin’i, Batı’da Myanmar (Burma) ile çevrilidir. Güneyde ise toprakları ince bir şerit halinde Malaya topraklarına kadar uzanmaktadır. Doğu’da Tay Körfezi ile Güney Çin Denizi’ne açılırken, Batı’da Bengal Denizi ile Hint Okyanusu’na bağlanan önemli bir sahil şeridinde sahiptir. Tay toprakları dört ana bölgeye ayrılır. Bangkok merkez olmak üzere Chao Phraya Nehri’nin geçtiği orta Tay; kuzeyde Chiang Mai; kuzeydoğu’da Khon Kaen ve güneyde Hat-Yai ve çevresi bulunur. Bu bölgelerde toplam 76 şehir bulunmaktadır. Tayland’da yerel yönetim Eyaletler, bölgeler, ilçeler ve köyler şeklinde yapılanma gösterir. Köy yönetimi *kamnan* denilen muhtarlara bağlıdır (Futchs 1970: 24; Pensute 2019: 190).

Ülkenin temel insan stokunu oluşturan Tay etnik çoğunluğu, tarihsel olarak orta bölgelerde yaşam sürmektedir. Bununla birlikte, içinde yer aldığı Hint-Çini’nin çok renkli çok etnikli yapısından örnekler sergileyen bir toplum mozağine sahiptir. Özellikle, ülke sınır boylarınca varlık süren Çin, Malay, Lao, Vietnam, Mon, Khmer ve diğer bazı görece küçük etnik unsurlara ev sahipliği yapmaktadır.

Bu etnik mozaik içinde, ülkedeki Müslüman azınlığı iki sınıfa ayırmak mümkün. Birincisi ülkenin güneyindeki Patani bölgesinde yaşayanlar; ikincisi ise başta Tay kökenliler olmak üzere Çin'in Yunan bölgesinden gelen Ho ve Çam (*Champa*) Müslümanlarıdır. Malay Müslümanlar ağırlıklı olarak Patani bölgesinde yerleşik yaşam sürerken, ülkenin orta bölgesinde, yani başkent Bangkok, Ayutha ve çevresinde örneğin Minburi, Tha'it, Klongneng, Tambon Bangpo, Klongluang Panthomthani'de diğer Müslüman unsurlar bulunmaktadır (Forbes 1988a: I, 10; Zen 1992: 637).² Bunun yanı sıra, ülkede Çinli, Hintli, Burmalı, Laolu, Endonezyalı, Kamboçyalı azınlık gruplarının yanı sıra bazı kabilevi özellikler sergileyen topluluklara rastlanmaktadır (Ungphakorn 2004: 406).

Tüm bu yerli ve bölge insan unsurlarının yanı sıra, tarihin değişik evrelerinde bu topraklara gelip yerleşmiş Arap ve Farsi kökenlilerin bulunduğu da bir gerçektir. Bununla birlikte, söz konusu bu etnik toplumsal grupların önemli bir bölümü asimilasyona tabi tutulmuşlardır. Patani bölgesinde yaşayan Müslümanlar ise dil, kültür ve din farklılığı nedeniyle bu süreç karşısında direniş göstermişlerdir (Farouk 1988: 7). Patani bölgesinin bu direnişinin ardında, uzun yüzyıllara dayanan bir devlet geleneğinin ve bir medeniyet birikiminin var olduğu unutulmamalıdır.

Tayland'ın güneyinde Patani bölgesindeki beş eyalette yaşayan Müslümanlardan farklı olarak Bengal Körfezi'ne bakan batı yakasında turizm merkezi olma özelliğiyle tanınan Phuket Adası çevresindeki *Krabi* denilen bölgede, sayısı 200'ü bulan ve Nipa Adaları adı verilen küçük adalarda hayat süren Müslüman bir topluluk da bulunmaktadır. Kimi kaynaklar bu etnik grubun 19. yüzyıl ikinci yarısında *Nakhon Si Thammarat*'tan göç ettiğini zikretmekle birlikte, adaların sözlü kültüründe halk geçmişini Andaman Adaları'yla özdeşleştirmektedir. Bununla birlikte, dil özellikleri bağlamında Patani Müslümanları ile aynı lehçeyi kullanmaktadırlar (Anderson 2010: 29).

Modern ulus-devlet yapılarında, etnik toplulukları merkeze ekleme sürecinde istatistiki ayrımcılık veya soykırım Patani halkı üzerinde de uygulanmıştır. Müslüman toplumun tarihi, kültürel ve dini yapılarının önüne set çekecek politikaların hayata geçirilmesi kadar, asimilasyon uygulamaları da söz konusu bu nüfus ayrımcılığında önemli bir yer tutmaktadır. Bu çerçevede, birbiri ardı sıra merkezi gücü teşkil eden Tay

² *Ho*, yani Çin Müslümanları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: (Forbes 1988b). *Çam* (*Champa*) Müslümanları için ayrıntılı bilgi için bkz: (Scupin 1988).

hükümetleri, Patani Malay Müslümanlarının tarihsel bir devamlılığın ürünü olarak yerleşik oldukları topraklardaki varlıklarını genel nüfus içerisinde eritme gayretlerinden uzak durmamışlardır.

Nüfus üzerinde belirleyicilik rolünde öne çıkan bir diğer politika ise, zorunlu/gönüllü iç göçlerle Tay Budist gruplarını Patani topraklarındaki iskân uygulamalarıdır. Bunun başarıya ulaşmış tipik örneği, Satun Eyaleti'dir. 1980'li yıllara kadar Patani'deki eyaletlerden biri olarak metinlerde zikredilen Satun'un, artık bu özelliğini yitirdiği söylenebilir (Wan Mahmood 1999: 116). Birbirine komşu olan üç eyaletten coğrafi olarak kopuk olması, Bangkok yönetiminin uyguladığı politikalara yoğun bir şekilde maruz kalması gibi gelişmelerin sonucu olarak Satun'da lengüistik, dini ve kültürel farklılığı ile öne çıkan Malay Müslüman nüfusun yoğunluğu kaybetmiş (Futchs 1970: 23) ve bugün Satun'da Müslüman nüfusu %50'lere düştüğü gibi, bu nüfus 'dezavantajı' nedeniyle Satun Eyaleti adı 'Büyük Patani Eyaleti' içerisinde de yer almamaktadır.

Siyasi Bağımsızlık

Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN)'nin üyesi olan Tayland, bölgede Amerikan'ın güçlü bir müttefiki konumundadır. *Muang-Thai*, yani 'Özgür Ülke' olarak da tanınmasının nedeni, Tayland'ın 19. yüzyıl başlarından II. Dünya Savaşı'na kadar ki süreçte Hint-Çin'inde varlık gösteren Avrupa sömürgeci güçlerinin 'doğrudan' nüfuzu altına girmemiş olmasıdır. Bunun askeri bir varlıktan değil, öncelikle Hint-Çini'ndeki Fransızların ve Burma'daki İngilizlerin birbirleriyle rekabeti, doğrudan etkileşimlerine olanak tanımayacak bir tampon bölgeye ihtiyaçları ve de Siam yönetiminin siyaseten bu iki gücün çatışmasından faydalanabilme çabasından kaynaklandığı görülür. Bunun uluslararası siyaset dilindeki karşılığı 5 Ocak 1896 yılında İngiltere ve Fransa arasında imzalanan ve Siam'a müdahale edilmemesini öngören anlaşmadır (Gilqun 2005: 66).

Siam'ın siyasi bağımsızlığının bir veçhesinde yüzyılların kurumu Monarşi'nin direnci yer alırken, öte yanda birbirine muhalif iki Avrupa gücü arasındaki rekabet ve bir şekilde Avrupa'daki sorunların bir uzantısı olarak ortak sınır paylaşmama arzusu yattığı iddia edilebilir (Loos 1999: xiii). Bu bağlamda, siyasi egemenliği devam etmekle birlikte Siam'ın, özellikle İngilizlerin bölge ticaret ve siyasetindeki rollerine paralel olarak görece bir işlev yüklendiği rahatlıkla ifade edilebilir. Sömürgeci güçlerin doğrudan

siyasi müdahalesine konu olmamasına ve çevre ülkelerde görüldüğü üzere milli bir ordunun dış güçlere karşı mücadele vermemesine rağmen, ülkede ordunun gücü farklı yönelimlerle ortaya çıkmıştır. Aşağıda değinileceği üzere, 1932 yılındaki ‘kadife’ devrim, köklü monarşi kurumunun siyasi güç ve yetki sınırlarını daraltarak parlamenter sisteme geçmeyi öngörmüştür. Ancak bu süreci, tümüyle sivil bir açılım olmak yerine, sarayın ordu içerisindeki atamaları yönlendirme gücüne karşı beklenen eleştirel yaklaşımın sivil unsurlarla birleşmesinden neşet eden siyasi bir dönüşüme tekabül ettiği şeklinde yorumlamak çok daha doğrudur. Bunun bir uzantısı da 1939 yılında, dönemin siyasi elitlerince daha milliyetçi bir isim olduğu ileri sürülen ‘Tayland’ adının verilmesidir.

Tay Toplum Yapısı

Tay toplumu, tıpkı bölgenin diğer toplulukları gibi köy ölçekli görece küçük yerleşimlere dayalı bir yapılanma gösterir. Tarımın özellikle de bölgenin temel tüketim ürünü olan çeltik tarımı, küçük ölçekli ticari faaliyetler kendine yeter bir toplum yapısı ortaya çıkarması dolayısıyla köy yerleşimlerinin kültürel bütünlüğü temsil ettiği ileri sürülebilir (Walker 2009: 3, 5). Bu toplumda geleneksel bir değer olan ve ‘krenj jai’ adı verilen kavram, Tay halkının gündelik ilişkilerinde başat rol oynamaktadır. Patron-müşteri ilişkisiyle bağlantılı olarak üst/ast ilişkisinde, özellikle de üste karşı meydan okumama, sorun çıkarmama, sıkıntıya neden olmama şeklinde değerlendirilebilecek bir davranış tarzının ortaya konmasıdır (Neher 2000: 61).

Tay toplumu, Surin Pitsuwan’ın ifade ettiği üzere tarihsel, sosyolojik ve kültürel olarak ‘dikey’ yapılanma sergiler (Pitsuwan 2006: 291). Yani, hiyerarşinin son derece önemli olduğu bu yapı, kendini sadece sosyal ilişkilerde değil, siyasal yaşamda da ortaya koyar. Bu geleneksel yapının bazı kayda değer faydaları yanında, modern koşullar ve kurumlar bağlamında manipülasyona açık yönleri de vardır. Bunun en bariz örneğine, ordunun siyasal ve toplumsal yaşam üzerinde kurduğu hegemonyada anık olunur. Hiç kuşku yok ki, bu yapı Patani bölgesinde de devletin resmi organları vasıtasıyla kendini açığa vurmaktadır. Özellikle, Patani sorununun önemli bir bölümünün bu yapıyla ilişkisinden söz edilebilir. Patani Malay Müslüman toplumunda, eşitlikçi karakter baskın olduğu dikkate alındığında idari, yargı, eğitim vb. kamu alanlarındaki hizmetlerin verilisinde, çeşitli resmî tören ve seremonilerde Patani halkının ne tür zorluklarla karşılaştıkları ortaya çıkacaktır.

Tay toplumunda, çeşitli bölgelere dağılmış olan Çin ve Malay kökenli azınlıklara rastlanır. Malayların tümü kendilerini İslam dini sınırları içerisinde kabul ederken, az da olsa Tay kökenli olup İslamiyet'i benimsemiş olanlar da vardır. Bunun ötesinde, Çam (Champa), Yunnan (Çin) kökenli Müslümanlar da Tay toplumunda varlık sürmektedir. Tayland, Müslümanların din işlerini Tayland İslami İşler Komitesi aracılığıyla yürütmektedir. Bu kurumla bağlantılı olarak bir müftü görev yapmaktadır.

Budizm'in Toplum Yapısındaki Yeri

Tayland üzerinde yükseldiği toprak parçasının, güneyde Müslüman Malaylar toplumuyla, kuzey ve doğuda Budist ve animist toplumlarla çevrili oluşu, Tay toplumunda dine farklı bir boyut kazandırmaktadır. Antropolojik özellikleri dikkate alındığında Hint-Çin'i toplum gruplarından kabul edilen Tay toplumunun üzerinde yükseldiği toprak parçası, Çin'e ve Hindistan'a yakınlığı bağlamında Budizm'in gelişme gösterdiği önemli coğrafyalardan biridir. Neredeyse tüm bölgede varlığını hissettiren 'ruhlar' inancı (*animism*) Tayland'da da görülmektedir Neher 2000: 55). Bu anlamda, Budizm başat dini özellik olmakla birlikte ruhlar inancı ile Clifford Geertz'in kavramına müracaat ederek söylersek 'eklemlî' (*syncretic*) yapı gösterir.

Tayland, Budizm'le monarşinin iç içe geçtiği bir toplumdur. Bu nedenle, ülkenin aidiyetini Budizm'e bulduğunu ileri sürmek abartı olmayacaktır. Budizm'in devlet dini haline gelmesi Kral Ramkhamhaeng döneminde gerçekleştiği dikkate alındığında (Bunchua 2005: 268), aradan geçen yüzyıllar boyunca bu ilişkinin devlet ve toplum yapısına derinden nüfuz ettiği görülür. Bu anlamda din yani Budizm, bu toplumda sadece halk tabakalarında ve rahipler sınıfında (*Sangha*) önem taşımakla kalmaz, aynı zamanda yönetici elitin de sıkı bir bağla bağlandığı bir alan olarak dikkat çeker. Budizm ilkeleri çerçevesinde kurumsallaşan monarşi, barış ve zenginliğin oluşumunda merkezi bir öneme sahiptir (Suwannathat-Pian 1988: 31).

Bu bağlamda, Tay kralı, aynı zamanda bir Budist kraldır. Bunda hiç kuşku yok ki, bir milliyetçi vurgunun ortaya çıktığı görülür. Tam da bu noktada, yani monark-halk ilişkisindeki hiyerarşik katmanlaşmanın Budizm'in ilkelerinde karşılığını bulduğu ifade edilmelidir. Bir şekilde 'üst/ast' ilişkisi olarak değerlendirilebilecek bu durum, Budizm'in en önemli iki kavramı 'merit' ve 'karma'da ortaya çıkmaktadır. Bir başka şekilde ifade etmek gerekirse, Budist Kral, gücünü Budizm'in 'ayrıcalıklı nitelikler' (*merit-dharma*) ilkesinden alır (Neher 2000: 55). Bu bağlamda, kral halkı üzerinde

sahip olduğu mezihyetlerle siyasi iktidarını kurarak hem bu dünyanın hem de öteki âlemde koruyuculuk vasfıyla kutsal bir nitelik kazanır (Suwannathat-Pian 1988: 13). Bu özelliklerle donanmış monarka karşı kaynağı halk olan bir siyasi müdahale söz konusu değildir.

Monarkla halk arasındaki ilişki tek yönlülük arz eder. Yani monark, Budizm'den esinlenerek sahip olduğu varsayılan on mezihyete dayanarak halkı üzerinde siyasi meşruiyet sağlarken, bunun toplumsal veya siyasi bir sağlaması yoktur. Ancak monarkın halkın refahından sorumlu olması, herhangi bir dönemde halkın maddi sıkıntılara duçar olup olmadığı da bir ölçüt olarak kabul edilmektedir (Suwannathat-Pian 1988: 31).

Dini inanç yapısı bağlamında putperest olan Tay toplumunda monarşi Budizm'le özdeştir. Tarihin erken devirlerinden itibaren varlığını sürdüren Budizm, devlet kademelerinden sıradan halkın yaşamına kadar gelenek ve kültürü şekillendiren başat bir organ hüviyetindedir. Bu topraklarda Budizm'in gücünü göstermesi bağlamında, arkeolojik kazılarla ortaya çıkartılan 7. yüzyıldan itibaren Budist tapınakları ve kalıntılarının varlığı dikkat çekicidir (Cœdès 1969 a: 1; Hudak 1994: 55, 60). Bu anlamda, Tayland'da nüfusun %83'ü Budist iken, bu oran küresel Budist nüfusunun %13'üne tekabül etmektedir (Starr 2019).

Bu noktada, Tayland tapınaklarıyla, ritüelleriyle bu dinin toplumsal yaşamdaki canlılığını ortaya koyar. Budizm'in devlet dini olarak ortaya çıkmasında ve seküler bir kurum olan monarşiyle kozmolojik ilişkisinin izlerini 'bağımsız' Budist gruplarını kontrol altına alma çabasının bir ürünü olduğu görülür. Buna son verme adına, Bangkok merkezli Budist yapılanması bir politika olarak devreye sokulmuştur. Budizm, o günden bugüne Tay kimliğinin en önemli ögesi olarak varlığını sürdürmektedir (Connors 2003: 5). Bu amaçla *Theravada* geleneğinden farklı olarak, 19. yüzyıl başlarında Bangkok'da bir Tay Budist rahip tarafından kaleme alınan, 'Pathamasamodhikatha' adlı *Budoloji*, yani Budha (Siddhartha Gautama) biyografisini konu alan metindir. Tarihi süreçte, Tay kralları sembolik ve ritüel olarak Budist kozmolojisiyle ilintilendirilmişlerdir (Reynold 2004: 165, 167).

Yukarıda görüldüğü üzere Tayland siyasi ve toplum yapısında Budizm'in önemi tartışılmaz. Tayland, monarşiden başlayarak toplumun alt katmanlarına kadar Budizm geleneğine bağlılığı ile dikkat çeker. Ülkenin önemli azınlık gruplarından olan, Çinlilerle Tayların sosyo-kültürel barışıklıklarının temelinde de bu Budist kültürü gelmektedir (Kulick, Wilson 1992: 97). Tay

halkının göz ardı edilmeyecek bir bölümünün Budizm öncesi dini inançlar olan Brahman ve ruhlara tapınmayı sürdürdüğü düşünülürken, ülke sosyodini yaşamında eklektik bir görüntü ortaya çıkar. Özellikle, kırsal bölgelerde köy temelli topluluklar kendine yeter bir sosyo-ekonomik bütünlük sergilemektedir.

Bu yapı, bir anlamda merkez güçler karşısında bağımsızlığın yolu olarak da algılanmaktadır. Geçmişten tevarüs eden bu yapı içerisinde elbette otorite, yani güç makamının rolü köyü dış etkilerden koruyan bir özellik taşır. Bu otoriteyi destekleyen en önemli kurum ise, manevi dünyayı oluşturan ve her köyün kendi 'koruyucu güçleri' telâkki edilen birtakım ruhların varlığına duyulan inançtır (Walker 2009: 7). Köyün ekonomik anlamda kendine yeter şartlara haiz olması kadar, dini inanç yani Budizm'in ilkeleri gereği, mal biriktirme, materyalizme yönelme yerildiğinden gerek merkez gerekse dış unsurların mal üretimi olgusunu Avrupa kapitalist değerleri çerçevesinde hayata geçirilmesinin önündeki en önemli engel olarak yorumlanmaktadır (Neher 2000: 56).

Bu köklü geleneğin günümüz iç göç, sanal etkileşimler, eğitim, üretimin kapitalistleşmesi gibi unsurlar karşısında ne denli varlığını koruduğu da bir başka soru olarak ortada duruyor. Bu noktada, hiç kuşku yok ki, benzer toplumsal ve dini bağılıklar noktasında erozyonlara Tay toplumunda da rastlandığı rahatlıkla söylenebilir (Haughton 2009: 47).

II. BÖLÜM

Tayland'ın Kadim Tarihi

Budist ve Hindu inancına bağlılığı ile dikkat çeken ve bugüne kadar bu özelliğini devam ettiren Siam toplumunun çeşitli prenslikler etrafındaki siyasi yapılanması erken dönemlere rastlar. Bu anlamda, Kamboçya hâkimiyetinden kurtulup, nihayetinde 1238 yılında *Sukhothai*'de kurulan ve 14. yüzyıl ilk yarısına (1378) kadar varlığını sürdüren Krallık, Siam'ın tarihteki ilk devlet yapısını teşkil eder (Bunchua 2005: 268). Bu dönem, aynı zamanda Siam'ın teritoryal yayılımını Malay topraklarına doğru gerçekleştirdiği bir dönem olarak da bilinir. Ayrıca, Laos ve Burma topraklarına doğru yayılmanın da başlangıcı gene bu döneme tekabül eder. 14. yüzyıl ortalarında, Takımadalar coğrafyasında denizci bir devlet olarak yükselen Majapahit Krallığı ile ticari ilişkileri olması (Reid, Diokno 2003: 2), aynı zamanda etki alanına da işaret ettiği anlamı taşımaktadır.

Bununla birlikte, hiç kuşku yok ki, Tayland'ın tarihi geçmişinde iz bırakmış en önemli siyasi yapı Ayutha Krallığı'dır. 1350 yılında Ayutha adıyla kurulan Krallık, siyasi egemenliğini, 1767 yılına kadar devam ettirmiştir (Dumarçay 1991: 23). O dönemden bugüne kalan ise ülkenin güneyindeki Ayutha adıyla anılan şehirdir. Bu dönem, bölgedeki Khmer varlığına karşı Tay (*Thai*) etnik unsurunun gelişme gösterdiği yüzyıl olarak da kabul edilir (Hudak 1994: 55). Ayutha, Tayland Körfezi'ne yakınlığı nedeniyle önemli bir ticaret merkezi işlevi görmüş ve bu bağlamda, doğudan ve batıdan pek çok tüccarın yerleştiği, ekonomik faaliyet sergilediği bir merkez olmuştur. Bunun pratikteki karşılığı, Ortadoğu ve Batı Asya'dan, örneğin Arabistan ve Fars bölgesinden tüccarları bölgeye çekebilecek kadar zengin olanaklar sunmasıydı (Coresao 1990: 104). Ekonomik değerinin yanı sıra, tıpkı Burma Krallığı gibi zaman zaman agresif politikalar izleyerek bölgesinde yayılcılık ve teritoryal genişleme hedefleri gütmüştür. Bununla birlikte, zaman zaman Hint-Çin'indeki güç mücadelelerine de taraf olmuştur. Bu süreç Burma'nın siyasi bir güç olarak ortaya çıkmaya başladığı 16. yüzyılda rekabete ve çatışmaya dönüşmüştür. Bu anlamda, özellikle Burma ile uzun süren savaşlar, 1767 yılında kısa süreliğine de olsa, Burma hâkimiyetine girmiştir (Frankfurter 1969: 191; Dumarçay 1991: 28). Burma ile yaşanan bu son siyasi mücadele ülke yönetim merkezinin Ayutha'dan 1782 yılında Bangkok'a taşınmasına ve *Chakri* hanedanlığının başlamasına neden olmuştur. Ayutha dönemini sona erdiren bu istilanın ardından, Tayland topraklarında 'Somdet Chao Phya' tarafından kurulan *Chakri* hanedanlığı boy vermiştir. Bu hanedanlık o günden bugüne kraliyet ailesini oluşturmaktadır (Frankfurter 1969: 191; Hudak 1994: 58; Gilqun 2005: 64).

Bu noktada, Siam'ın güneyde farklı dini-kültürel yapının hâkim olduğu Malaya topraklarına ilgisine değinmekte fayda var. Bu ilginin erken dönemlere dayandığı bilinmektedir. Bunda hiç kuşku yok ki, Malaka Boğazı çevresinde hâkimiyet kuran Srivijaya ve Majapahit gibi iki büyük denizci devletin varlığına karşı siyasi ve teritoryal egemenlik kaygısı gütmesi yer alır. Bu sürecin bir devamı olarak Siam Krallığı'nın 15. yüzyıl ortalarında, giderek gelişme gösteren Malaka Sultanlığı'nı hâkimiyeti altına alma çabası içerisinde olduğu görülür. Bu amaçla birkaç deniz seferi düzenlenmişse de Siam güçleri bölgede egemenlik kuramadı. Akabinde elçi ve hediye değiş tokuşu yapılarak barış tesis edildi (Hall 1981: 197). Portekizlilerin 1511 yılında Malaka'yı ele geçirmeleri bölgede güç dengelerinin de değişmesine neden oldu. Malaka Sultanlığı sonrasında Yarımada'da kurulan Malay Sultanlıklarının siyasi ve askeri sınırlılıkları Siam'ın önünü açmış ve söz konusu sultanlıklarla koruyucu-vasal devlet ilişkisine bağlamıştır.

Bu süreçte Siam Krallığı'nı dolaylı olarak bölgeye entegre eden ise Portekiz politikalarında aramak gerekir. Malaka'nın ele geçirilmesinin ardından ünlü Portekizli komutan Albuquerque, İslam Sultanlıklarına ve Müslüman tüccarlara karşı girişimleri arasında, Hindu Siam Krallığı kadar Sunda ve Panarukan'daki Müslüman olmayan bölgelerle teması kayda değer gelişmelerdi. Portekiz yönetimi, Malaka şehrinde ise Hindu tüccarlara imtiyazlar ve haklar verirken, Müslüman tüccarları mümkün olduğunca bölgeden çıkartmaya çalıştı. Bunun sonucu olarak, Müslüman tüccarlar Açe bölgesindeki limanlara yönelmeye başladılar (Schrieke 1955: 42).

Portekizli meşhur tarihçi Tome Pires'in vurguladığı üzere, Ayutha Krallığı ile Malay devletleri arasında koruyucu-vasal devlet ilişkisi geliştirildiği bilinmektedir. Örneğin, 1592 yılında Kedah Sultanlığı, Ayutha'nın vasal devleti olarak vergi ödüyordu. Hollanda kaynaklarına göre de 1640 yılında Patani benzer bir ilişki içerisindeydi (Corteseo 1990: 105; Aphornsuvan 2007: 16). Bu dönemde Patani ile ilişkiler, koruyucu-vasal devlet ilişkisine bağlı olarak yürüyordu. Bu sistem, sadece bu iki siyasi yapı arasında değil, bölgedeki diğer devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde başat bir siyasi model olarak ortaya çıkıyordu. Vasal devletin yıllık vergileri karşısında koruyucu devletin de hediyelerle vasal yönetimi tanıdığını ifade ediyordu. Karşılıklı egemenlik tesisi ve bunun sürdürülebilirliğine imkân tanıyan bu yapı içerisinde ekonomik faaliyetler öncelikli bir yer tutarken, toplumsal ve kültürel yapı üzerinde herhangi bir baskı ve zorlama uygulanmıyordu (Aphornsuvan 2007: 16).

Siam Krallığı, tarihin erken dönemlerinden itibaren Malay Yarımadası'na inerek Malaka Boğazı'nda önemli bir güç tesis etme niyetini son döneme kadar muhafaza etti. Bu anlamda, Burma saldırılarından kendini kurtardığı sürece ilgisini güneydeki Malay topraklarına yöneltmiştir. 19. yüzyılda Patani, Kedah, Kelantan, Terengganu'ya yönelik siyasi ve askeri nüfuz girişiminin ardında böylesi bir tarihsel boyut bulunmaktadır. Ancak meşhur tarihçi Hall'ın ifadesiyle; Siam Krallığı'nın yönetimini ele geçiren Chakri Hanedanlığının Siam tarihinin en güçlü siyasi yapısı olarak ortaya çıkması üzerine, İngilizler siyasi kararlarında değişikliğe gitmek zorunda kaldılar. Siam'ın bu girişimi, Hindistan-Çin arasında hayati öneme sahip ticari faaliyetini koruma arzusunda İngiliz yönetiminin çıkarlarıyla uyuşmadığından, o döneme kadar bir anlamda kayıtsız kaldıkları Malaya Sultanlıklarıyla siyasi ilişkileri geliştirmeye yönelmişlerdir (Hall 1981: 553).

Batı'yla İlk Temaslar

Avrupalıların doğunun zenginliklerine ulaşma ve bu bağlamda aralarındaki rekabet Siam'da da kendini ortaya koyar. Bu çerçevede, Batılıların bölgeye ilk gelişi seyyah, misyonerler ve tüccarlar vasıtasıyla gerçekleştiği görülmektedir. Bunun ilk örneğini, yukarıda kısaca değinildiği üzere, 16. yüzyılda Portekizlilerin kısa süreli temasları oluşturur. Ardından İngiliz, Hollanda, Fransa'nın tıpkı bölgedeki diğer ülkelerde olduğu gibi ticaret ofisleri açtıkları bilinmektedir.

Siam-Fransa İlişkileri

Bir misyoner delegasyonunun 22 Ağustos 1662 tarihindeki ilk ziyaretin akabinde, Siam Krallığı bunun karşılığı olarak Avrupa'ya bir heyet göndermiş; Papalık makamı ve Fransa Krallığı'na yapılan ziyarette Siam'ın Katolik misyonerlere yönelik yardımlarından dolayı takdir edilmiştir. Fransız Katolik misyonerlerinin hüsnü kabul görmesi, Fransa'da yankı uyandırmış ve akabinde 1664 yılında Colbert, Hollanda Doğu Hint Şirketi'ne benzer bir ticari şirket kurarak Siam'da bir ticaret istasyonu açılmasına ön ayak olmuştur. Söz konusu bu ticaret istasyonu, 1680 yılında hayata geçirilmiştir. Bu dönemin ilgi geçen bölümü hiç kuşku yok ki, Siam'ın 1680-1688 yılları arasında üç elçi göndermesidir. Fransa ile geliştirilen bağın somut göstergesi dönemin Siam Kralı Somdet'in Fransa Kralı 16. Lui'ye üç kez elçi göndermesinde ortaya çıkar (Cœdès 1969b: 7, 8).

Bu süreçler sonunda imzalanan anlaşmalarda Fransızlar ticarete tekel imkânlarını yakalarken, aslında Siam Kralı'nın bunun karşılığında ne gibi kazancının olduğu sorgulanabilir. Ancak burada şunu vurgulamak gerekir ki, ticaret anlaşmalarında Siam Krallığı'nın koyduğu bir madde yani, bütün ticari metaller Krallık depolarından temin edilmesi dikkat çeker. Ayrıca, 1686 yılında 12 Siamlı öğrenci Fransa'da öğrenime gönderilmesi de bu dönemin bir diğer öne çıkan gelişmesidir (Cœdès 1969b: 10).

Siam-İngiltere İlişkileri

Siam-İngiliz ilişkiler, İngiliz Krallığı'nın Hint Okyanusu'nu çevreleyen topraklarda kurduğu ekonomik ve siyasi hâkimiyetten bağımsız değildir. İngilizlerin Siam topraklarında ticari faaliyetinin 17. yüzyıl başlarına dayandığı görülür. Bu dönemde, Ayutha Limanı İngiliz tüccarlarının faaliyetlerine konu oluyordu. Örneğin, John Davis'in Patani sahili açıklarında

Japon korsanlarca öldürülmesi, Foulke Grevil'in 1600 yılında Kraliçe Elizabeth'e Doğu Adaları'nda ticaretin öncelenmesi konusunu ele alan raporu vs. bunun somut kanıtlarıdır (Nunn 1992: 86). İngilizlerin Çin'le olan ticaretlerinde Patani ve Ayutha limanlarındaki yapılanmaları büyük önem arz ediyordu. Patani'nin bu dönemde, güneyden getirilerek Çin pazarlarına ulaştırılan baharat ticaretinde rol oynaması nedeniyle (Hall 1981: 323), İngilizler büyük umutlarla burada ticari faaliyetlere başladılar. Öyle ki, Patani limanı Doğu Çin Denizi'ne açılması ile Siam, Kamboçya, Koçhin (Çin), Borneo ve Japonya'ya kadar uzanabilecek geniş bir deniz ulaşım ağının bir parçası olarak düşünülüyordu. Bu noktada, Japon ticaret gemilerinin 17. yüzyıl başlarından itibaren, o dönem Siam sınırları içerisindeki Patani limanına geldiği biliniyor. Bunun karşılığında, 1599 ve 1602 yıllarında Patani'den kalkan ticaret gemilerinin Japonya'yı ziyaret ettiği de vakidir (Nunn 1922: 82).

Ancak, Hollandalılarla nükseden çıkar çatışması nedeniyle İngilizlerin varlığı ancak 1623 yılına kadar devam etmiş ve bu çıkar çatışması nihayetinde, Patani açıklarında bir deniz savaşına kadar varmıştır. Hollanda donanmasının İngiliz gemilerine saldırması üzerine, dönemin Kadın Sultanı İngilizleri ve ticaret merkezlerini korumaya almıştır. Hollanda'nın bu güç gösterisine rağmen, Patani'deki varlığı kısa süreli olmuştur (Nunn 1922: 88-9; Bassett 1961: 90; Hall 1981: 383, 530). Bu ilk girişimlerin ardından, İngilizlerin zamanla Hindistan'a yerleşmeleri ve Çin ile ticaretlerinde tampon bölgeler oluşturma stratejileri, 18. yüzyılda Siam'la ilişkilerini farklı boyutlara taşımıştır. Hindistan merkezli kurulan bu güçlü yapı bir yandan güvenlik öte yandan, zengin tarım ürünlerine ulaşma arzusu gibi sebeplerle yönünü doğuya çevirdiğinde, Bengal'den Burma'ya giren İngiliz güçleri Siam Krallığı'na komşu olmuştur. Bir diğer sınır ilişkisi ise, 1786 yılında Malay Yarımadası'nda Penang Adası'nın Kedah Sultanı'ndan kiralanmasıyla ortaya çıkmıştır.

Bir yandan, İngilizlerin Hindistan-Çin deniz ticaretinde güvenli ara noktalar oluşturma projesinin bir ürünü olan Penang Adası'na yönelik ilgisi ortaya çıkarken, kuzeyde Siam Krallığı -tıpkı yüzyıllar öncesinde kuzeyde Burma saldırılarına karşı Shan kabilelerini Siam yönetimi altına almak suretiyle kendi teritoryal güvenliğini sağladığı gibi (y.y. Sir Arthur P. Phayre's Account: 33)- tampon bölgeler oluşturma siyaseti güdüyordu. Bunun bir sonucu olarak, Müslüman Malayların yüzlerce yıl üzerinde konuşlandıkları

Malaya Yarımadası'na kadar nüfuz etmiş ve Bengal Körfezi ve Hint Okyanusu'na açılan önemli bir toprak parçası olan Kedah üzerinde hâkimiyet tesis ediyordu. İngiltere ve Siam Krallıkları arasındaki bu teritoryal yakınlık, 1826 yılında imzalanan Bangkok Anlaşması ile resmîyet kazandı. Bu anlaşmanın hiç kuşku yok ki en önemli maddesi Kedah'ın Siam siyasi hâkimiyetine karşılık, İngilizlerin Siam'a bağlı Kedah, Kelantan, Terengganu gibi Müslüman Malay Sultanlıkları'nda ticari imtiyazlar elde etmesidir (Suwannathat-Pian 1988: 83).³ Bu anlaşma, Siam'ın 'siyaset-güvenlik' önceliğine karşılık, İngilizlerin 'ekonomi-güvenlik' yaklaşımının en güzel ifadesidir. Bu anlaşma, Siam Krallığı'nın 1909 yılında siyasi hâkimiyeti altına girmesine kadar geçerliliğini sürdürmüştür. Bu gelişme, Malay Yarımadası'nın paylaşılması projesi olarak ortaya çıkmış ve etkileri bugüne kadar uzanacak bir siyasi düzeni ortaya çıkarmıştır (Suwannathat-Pian 1988: 17, 54, 77).

Burma'da siyasi ve askeri hâkimiyet elde eden İngiltere'nin varlığına karşılık, Hint-Çin'inde Fransa'nın konuşlanma arzusu Siam'ı, bu iki Avrupa gücü arasında bırakmıştır. Özellikle, 1855'den itibaren uluslararası ticarete kapılarını açan Siam'da İngilizlerin ticari ve ekonomik varlığı giderek önem kazanmıştır. Yüzyılın sonlarına gelindiğinde, örneğin 1890'larda, İngilizlerin Bangkok ekonomisinin %70, kimi araştırmacılara göreyse, %90'ını elinde bulundurması bu gerçeği ifade etmektedir. Bu ekonomik güç, hiç kuşku yok ki, zamanla ülke siyasi yapısının da zamanla bundan etkilenmesinde önemli bir faktördü. Temelde burada her iki tarafın karşılıklı pragmatik ilişkisinden bahsedilebilir. İngilizler Siam yönetimine 'reform' çabalarını destek verirken, karşılığında ülke ekonomisinde de söz sahibi oluyordu (Koch 1977: 69; Loos 1999: xiv, xv).

Batı'ya Karşı Tepkiler

Monarşi yönetimi içerisinde Batılı unsurlara karşı negatif algının gelişmesinde, 17. yüzyıl ikinci yarısında Kral Narai (1656-1688) döneminde Saray'a danışmanlık yapan Yunan asıllı Constantine Phaulkon'un diğer Batılı unsurlar karşısında Fransızları kayırcı politikalar yürütmesiyle bağlantılıdır. 1685 yılında Fransa Kralı XIV. Lui'nin Siam'a elçi gönderdiği dikkate alındığında, bu ilişkinin boyutları anlaşılabilir. Aslında Phaulkon'un bireysel tecrübesi, Siam Krallığı'nda söz konusu bu yüzyıllarda dışardan herhangi bir

³ Bu anlaşma *Burney Anlaşması* adıyla anılmaktadır. bkz: a.ge, s. 77.

güç nüfuzuna izin verilmemesinin bir ifadesidir. Süreçte Batılı unsurlarla ticari olmasa bile, siyasi ilişkiler neredeyse dondurulmuştur. Bir başka şekilde ifade etmek gerekirse, bölgenin diğer ülkelerinde Batılı unsurların ticari faaliyetlerine paralel olarak yürüyen güçlü bir siyasi müdahale Siam'da ortaya çıkmamıştır. Bununla birlikte, Batılı unsurların krallık üzerinde kayda değer müdahalesinin, 19. yüzyıl ikinci yarısının kendine özgü koşulları içerisinde yer bulmaya başladı (Samudavanija 1987: 25; Ingram 1971: 6; Hudak 1994: 58).

III. BÖLÜM

Tay (*Siam*) Modernleşmesi

Batılı sömürgecilerin bölge ülkelerinde güttükleri en büyük hedef ekonomi yönetimini ellerine geçirme arzusuymdu. Siam Krallığı bunun en açık örneğidir. Öyle ki, İngilizlerle yapılan ticaret anlaşmaları, Siam yönetimi aleyhine seyretmesinin de reform çabaları üzerinde azımsanmayacak bir baskı unsuru olduğuna kuşku yok. 1851-1910 yıllarını kapsayan bu dönemin hiç kuşku yok ki, Siam modernleşmesinin temellerini atmaları bağlamında öne çıkan iki kralı Mongkut (1851-1868) ve Chulalongkorn'dur (1868-1910). Özellikle, uzun yıllar Budist manastırlarında öğrenip gören, bu süreçte Sankritçe, Pali, Latince ve İngilizce gibi birkaç yabancı dil öğrenen, Batı tarihi ve bilimi üzerine çalışmalar yapması dolayısıyla entelektüel bir kişiliğe sahip Mongkut, ülkesini uzun bir aradan sonra yeniden Batılılarla ilişkilere açması dolayısıyla modernleşmesinin babası sayılabilir (Barmé 1989: 16-17). 1826 yılında imzalanan Bangkok Anlaşması'ndan sonra İngilizlerin, siyasi ve ekonomik çıkarlarını gözeterek yukarıda zikredilen özellikleri nedeniyle Mongkut'u tahta geçirmeye niyetlendiği görülür.⁴ Bu süreç, aşağıda ele alınacağı üzere, oğlu Chulalongkorn döneminde daha da gelişme göstermiştir.

Bu iç faktörün yanı sıra, hiç kuşku yok ki, Siam modernleşmesinde dış faktörlerin de rolü vardır. Özellikle, Avrupalı sömürgeci güçlerle bir yandan güneyde İngilizler, doğuda Fransızlarla sınır olmaya başlaması dönemin krallarını sömürgecilerin doğrudan nüfuzundan kurtulma adına reforme itmiştir. Özellikle, finans ve yönetim yapısında ortaya konan bu modernleşme çabası, aynı zamanda merkezi yönetimin güçlenmesinde başat rol oynamıştır (Barmé 1993: 7, 9; Koch: 1977: 69; Pariatra 1993: 879).

⁴ Aynı zamanda, Kral IV. Rama adıyla da anılmaktadır (Wertheim 1961: 54; Gilin 1969: 28; Ingram 1971: 6).

Bu noktada, Siam'ın bölgede önemli bir siyasi güç merkezi olan Çin'le ilişkilerine değinmekte fayda var. Konfüçyüsçü değerlere bağlı Çin ile Budist geleneğinin güçlü temsilcisi konumundaki Siam, tarihin erken dönemlerinde yaşanan göçler nedeniyle birbirine yakın iki ulus olarak değerlendirilebilir. Siam topraklarında kurulan görece güçlü ve istikrarlı siyasi yapı, bir kara devleti olması hasebiyle teritoryal güvenliği öncelemiş ve bu anlamda bir yandan topraklarını genişletirken, bir yandan da vasal devletler vasıtasıyla ana kara parçasını çevreleyen uydu devletlerle, güvenlik bloğu oluşturmuştur. Özellikle, Ayutha hanedanlığının sona erdiği 1767 yılından sonra Çin'le yoğun ticari ilişkiler geliştirilirken, bunun siyasi boyutunun pek öne çıkmadığı görülür. Bunun temel nedeni, Siam yönetiminin askeri ve siyasi yapı olarak kendi başına varlık gösterebilmesidir. Öte yandan, Siam-Çin ilişkilerinin etkisini kaybettiği dönem 1855 yılından itibaren başlar. İngiltere ve Siam Krallıkları arasında imzalanan "Bowring Anlaşması"yla (1855) İngilizlerin, Siam topraklarındaki ticareti faaliyetlerin büyük bir bölümü üzerinde tekel oluşturmalarından ve Çin'le geliştirdikleri ilişkilerinden ötürü, Siam yönetiminin devre dışı kaldığı görülür (Suwannathat-Pian 1988: 67).

Chulalongkorn'un iktidarının son yirmi yılı (1890-1910), reform çabalarının ağırlık kazandığı yıllardır (Ingram 1971: 1, 2). Bu yıllarda ülke vergi rejimi ve eyalet bakanlıklarıyla merkezi otoriteyi giderek güçlendirirken, aynı zamanda teritoryal kontrolü de beraberinde getiriyordu (Loos 1999: xv). Avrupa sömürgeciliğinin baskısı altında baş gösteren modernleşme hareketi Kral'ın İngiliz, Belçikalı, İtalyan ve Danimarkalı danışmanlarla ilgili reformları görece kısa sürede hayata geçirmesini sağlıyordu (Gilqun 2005: 66).

Modern Dönem

Ekonomik ve toplumsal reformlar nihayetinde, yönetimde de kendini göstermiş ve ordu ve sivil bürokrat işbirliğinin bir sonucu olarak 24 Haziran 1932 tarihinde kansız bir darbe girişimiyle mutlak monarşiden, parlamenter monarşiye geçiş yaşanmıştır (Anderson 1998: 265, 267). Bu süreç, hiç kuşku yok ki, Siam topraklarındaki modernleşme aşamalarından biriydi. Bir yandan monark öte yandan, Budizm'in toplum yapısına kazandırdığı değerler olan üst/ast ilişkisinin, Batı Avrupa toplumlarının kurumlara bağlı değerleri ile çatıştığına kuşku yok (Neher 2000: 59). Bu çerçevede, Batılı eğitim alan ve giderek orta sınıf değerlerini Tayland topraklarına taşımaya başlayan bir azınlık kitlenin çabası, ülkede üst/ast ilişkisi yerine, formel kurumsal ilişkilere dayalı bir yapıyı oluşturma mücadelesiydi.

Bu sürecin başlamasında, monarşide yaşanan otokratizmin ve nepotizmin önemi yadsınamaz. Batılı eğitim kurumlarında eğitim almalarına rağmen, ordu ve kimi önemli kamu kurumlarında meriotokrasi değil, saray ve çevresinin geleneksel yönetim biçimine dayalı atamalar karşısında, hak ettikleri sosyal ve ekonomik statülerinin verilmediğini ileri süren modern eğitilmiş elitin girişimi, modernleşme sürecinin doğrudan bir uzantısı olarak gündeme gelmiştir. Örneğin, Kral Prajathipok (VII. Rama), aristokrasi unsurlarının Devlet Konseyi'ne ve diğer üst düzey makamlara atanması ve bunların 1928 yılındaki Kamu Yönetimi Yasası'ndan muaf tutulmaları toplum katmanlarında özellikle de eğitilmiş sınıf arasında hoşnutsuzluğun giderek artmasına neden olmuştur. İçinde ordu mensuplarının ve Batıda öğrenim görmüş aydınların varlığının başat olduğu siyasi elit tarafından gündeme gelen bu siyasi değişiklik dönemin kralı tarafından da benimsenmiştir (Samudavanija 1987: 31; Ingram 1971: 3; Sar Desai 1989: 172).

Parlamentar monarşi, kralın mutlak gücü karşısında merkezden çevreye siyasi güç dağılımının bir ifadesi olarak ülke geleceğinde bir umut olacağı düşünülmüşse de geçen on yıllar zarfında bu yönde bir gelişme yerine, siyasi elit arasında güç mücadelesine konu olmuştur. Bir umut olarak doğan 1932 Devrimi, aradan geçen on yıllar boyunca, ülke kaynaklarının ve imkânlarının sadece Monarşi ve çevresine değil, halka aktarılması konusundaki uğraşında başarılı olunamamıştır. Bunun en açık örneğine, sadece 1932-1978 yılları arasında 13 askeri müdahalede, 8 anayasa değişikliğinde ve 30 idari yönetim değişikliğinin yapılmasında, yönetime talip olan hükümetlerin çok kısa süreli görev yapmalarında ve bunun neticesinde askeri hâkimiyetin neredeyse kurumsallaşmasında tanık olunmaktadır (Sar Desai 1989: 173). Ordunun daha sonraki yıllarda siyaset kurumuna müdahalesinde durma olmamış aksine, birbiri ardı sıra gelişen darbelerin sayısı toplam 18'e varmıştır.

Adına demokratikleşme denilen sürecin başlaması için yukarıda dikkate sunulan eğitim ve siyasal yapı ilişkisinin yanı sıra iç ve dış koşulların da göz önüne alınması gerektiği vurgulanmalıdır. Bu bağlamda, ülkede geniş kitlelerin siyasal yaşama katılımının Marshal Sarit Thanarat'ın 1958-63 yıllarına tekabül eden Başbakanlığı dönemine denk geldiğine işaret edilir. Bu tarihler dikkate alındığında, dönemin en önemli uluslararası gelişmesi olan Vietnam savaşı ve Tayland'ın Amerika Birleşik Devletleri'ne lojistik desteği gelmektedir. İki ülke arasındaki ilişki, Tayland'ın ihtiyaç duyduğu dış yatırıma kapı aralayacak önemli ekonomik gelişmelere yol açmıştır

(Anderson 1998: 268). Söz konusu ittifakın ekonominin yanı sıra, yükseköğrenim, kentleşme ve orta sınıflaşma gibi alanlara da şu veya bu şekilde katkısı olmuştur. Tüm bu süreçlerin siyasal sisteme yansımaları ise, ülke siyasal yaşamında yeni bir ses olarak sivil oluşumların varlığını ortaya koymuştur.

Ordu Kurumunun Varlığı

Sömürgecilere karşı bağımsızlık savaşı vermek zorunda kalmamakla birlikte, Tayland'da ordu kurumunun böylesine öne çıkmasına neyin sebep olduğu sorusu önemlidir. Bu noktada, kimi araştırmacılar sorunu Tayland'da modern eğitim kurumları ile geniş kitlelerin uzun dönem seçimlere iştirakinin engellenmesine bağlar. Öte yandan, ordu kurumunun, halk kesimleri üzerinde hâkimiyet tesis eden monarşi ve din (*Sangha*) ile üç güçlü kurumdan biri olmasını dikkate almak lazım. Bu kurumlar arasındaki pragmatik işlevsellik bağlamında ve de diğer iki kurumun hamisi olarak öne çıkan ise ordu olmuştur (Samudavanija 1987: 33).

Söz konusu bu siyasal yapılanmadan hareketle, bazı akademisyenler '*praetorian*' kavramına, yani ülke sivil siyasetinin sürekli ordunun güdümünde oluşuna atıfta bulunurlar. Aslında, siyasal yaşamı çekip çevirme işi anayasa yazımından, siyasi partilerin teşekkülüne, milletvekillerin belirlenmesine kadar sivillere inisiyatif alabilecekleri alan bırakmamacasına ordunun karar mekanizmasını şekillendirmesine bağlıdır. Bu sürecin ne denli dinamik olduğunu ortaya koyması açısından ordunun 1947, 1957, 1971, 1973, 1976, 1998, 2006, 2014 yıllarına tekabül eden belli başlı müdahalelerini hatırlamak gerekir.

Tabii burada kırılma noktasının, 1932 yılında mutlak monarşiye karşı bizzat ordu içindeki gruplarca yönlendirilen devrim olduğuna kuşku yok. Bu gruba mensup kişiler kendilerini 'Halkın Partisi' olarak adlandırsalar da süreçte siyasi partileşme yoluna gitmemeleri Tayland siyasal yaşamında bugüne kadar gelen sorunların belki de temel nedenini oluşturmaktadır. Öyle ki, 1932 Devrimi'nin Tay halkına getirmeyi vaat ettiği anayasal sistem, eşitlik ve temsili demokrasi bir türlü geniş kitleleri tatmin edecek boyutlarda ortaya konamamıştır. Ordunun bu ilk girişimi, tabiri caizse bir gelenek halini almış ve ordunun yeni kadroları her fırsatta güç kazanımı için darbe seçeneğini gündemde tutmuşlardır.

Bu süreçte, ordu ülkede monarşi karşısında yegâne güç merkezi niteliği taşıırken, aktif darbe dönemlerinin dışında sivil parlamenter siyasete müdahale gücünü kendinde bulmakta, ya kendi içerisinde veya sivil birikimler içinden uygun adayları Başbakan ve bakan olarak atayarak ülke yönetiminde aktif söz sahibi olmuştur (Anderson 1998: 268). Bunun son dönem örnekleri arasında, 1980 yılı darbesini müteakiben, “temiz asker” namı ile anılan General Prem Tinsulanond’un Başbakanlığa atanması bulunuyor (Baker, Phongpaichit 2005: 233). Bir diğer örnek ise, 13 Mayıs 2014 tarihindeki darbenin mimarı General Prayut Chan-o-cha’nın başında bulunduğu cunta rejiminin beş yıl boyunca Ulusal Barış ve Düzen Konseyi (*National Council for Peace and Order-NCPO*) marifetiyle ülkeyi yönetmesinin ve bu yapının hazırlattığı anayasa taslağının kabul edilmesinin ardından, 2019 yılında yapılan seçimleri yine darbeci Prayut’un seçimden bir yıl önce yani, 2018 yılında kurduğu *Palang Pracharat* partisinin kazanarak hükümeti oluşturması teşkil ediyor (Busbarat 2018: 344; Lertchoosakul 2020: 337, 339).

Bu noktada dikkat çeken bir başka husus, ordunun ekonomi ile içli dışlı oluşudur. Ekonomik kazanımlar, siyasi güç temerküzü ile birleşerek vazgeçilmez bir çekim merkezi haline gelmiştir. Ve nihayetinde sürekli bir şekilde ordunun siyaset alanında, her seferinde giderek çok daha fazla mevzi kazanmasına neden olmuştur (Funston 2002: 311). Bunda elbette ki, politikacıların ülke siyasal yaşamına katılımı sağlayacak güçlü siyasi partileri kurmakta zaafı göz ardı edilemez. Ancak küresel gelişmelere paralel olarak ordunun sivil siyasete yaklaşımında da bazı pragmatik değişimler gözlemlenmektedir. Doğrudan müdahale yerine, sivil siyasetin dinamiklerini etkileyecek bazı yapılanmalara gidilmiştir. Özellikle, sivil halk arasında kurulan sözde ‘sivil toplum’ oluşumları ile orduya ihtiyaç olduğu hissi diri tutulmaktadır (Bunbongkarn 1988: 42, 43). Birbiri ardı sıra gelen askeri müdahaleler, sivil alanın ve siyaset kurumlarının olgunlaşması önündeki en büyük engeli oluşturmaktadır. En son, Pheu Thai Partisi başında, 2011 yılındaki seçimleri kazanan Yingluck Shinawatra’ya karşı Mayıs 2014’deki darbede de görüldüğü üzere, seçilmiş siyasetçilerin ‘halktan aldıkları’ gücü yetki süreleri dolmadan sonlandırmak zorunda kalmaları, kurumsal işleyişi her daim akamete uğratmaktadır. Siyasetteki bu intikalar, siyasi partilerin kendi içlerinde güçlü lider çıkarmalarına da mâni olmaktadır. Bu siyasi atmosfer, halk arasında ve de siyaset çevrelerinde ordunun desteğini al-amamış bir Başbakan’ın gücünün sınırları konusunda olumsuz bir imajın oluşmasına yol açmaktadır (Bunbongkarn 1988: 44). Aslında bu durum, ordu elitlerinin siyasal yaşamı kontrolleri altında tutmalarını sağlayan yegâne araç haline dönüşmektedir.

Bu süreçte, ordu içerisinde topyekûn birliktelikten bahsetmek mümkün değil. İç çekişmelerin siyaset sahnesine yansması parlamentoda azınlık/çoğunluk hükümetleri ve dolayısıyla istikrarsızlıkların kaynağı olagelmıştır. Bu bağlamda bazı örnekler üzerinde durmakta fayda var. Yukarıda zikredilen sürece eklenen ve Thanom-Praphat ikilisinin liderliğindeki siyasal yaşama noktayı koyan ordu müdahalesi, 1971 yılında vuku bulmuş ve bu yıllar özellikle Başkent Bangkok olmak üzere şehirlerde eğitilmiş, orta sınıf seçmenin taleplerini yüksek sesle dile getirmesine yol açmıştı (Anderson 1998: 269). 1973 yılındaki dev gösteriler 1950'li yıllarda başlayan ilk adımların geldiği noktayı göstermesi açısından dikkat çekicidir. 14 Ekim 1973'de çeyrek yüzyıldır ülkeyi yöneten asker kökenli idareye karşı gerçekleştirilen gösteriler sonucu üst düzey yöneticiler ülkeyi terk etmek zorunda kaldı.

Bu dönem, ordu kökenli yöneticilerin yolsuzlukları, ülkeyi kendi çıkarları doğrultusunda yönetmeleri, öğrenci hareketlerinin sadece toplumdaki değil, aynı zamanda Kraldan da destek bulması ordu katmanları içerisinde ayrışmalara neden oldu. Üç yıl kadar süren bu 'demokrasi baharı' ülke genelinde arzu edilen sosyo-ekonomik değişimlere kapı aralamazken, öğrenci birlikleri arasındaki dağılımlar ve çevre ülkelerden komünizm ihracı gibi kimi faktörlerin de etkisiyle 6 Ekim 1976 tarihinde ordu yönetime el koydu. Böylece 'demokrasiye geçiş süreci' olarak adlandırılan 1976-1988 yılları arasını kapsayan on yıl sürecek bir başka ordu yönetimine geçilmiş oldu. Bu yılların akılda kalan Başbakanı Prem'dir. Eski bir general olmakla birlikte, liberal yaklaşımıyla tanınan Prem, ülkede mevcut koşullar içinde arzu edilen görece istikrarı getiren bir isim olarak da hatırlanmaktadır (Neher 2000: 130, 131).

1988-1991 yıllarında üç yıl boyunca görev yapan bir başka eski General Başbakan Chatichai Choonhavan, ordu darbesiyle görevden uzaklaştırıldı. 1991 darbesi halktan gördüğü tepki üzerine askerler, sivil kökenli Anand Panyarachun'u Başbakan olarak atadılar. Panyarachun'un birkaç ay süren başbakanlığı sırasında ülke modern tarihinin 16. Anayasa'sı kaleme alındı. Anayasa'nın seçilmişler meclisi denilebilecek 'alt meclis' yerine atanmışlar, yani 'senato' üyelerine büyük yetkiler vermesi yeni huzursuzluğun kaynağını teşkil ediyordu (Neher 2000: 132).

Ülkenin çalkantılarla dolu siyasi yaşamı 1990'lı yılların ilk yarısında da kendini gösterdi. 1992 yılı seçimlerini ordunun destek verdiği siyasal

partilerin koalisyonu ile sonuçlandı. Bu sefer de eski bir ordu mensubu olan Suchinda Kraprayoon Başbakan olarak atandı. Halk, hükümetin yolsuzluklar ve demokrasi karşıtlığını ileri sürerek gerçekleştirdiği yönündeki eleştirileri ve gösterilere ordu şiddetle cevap verdi. Kral'ın muhalif taraflar arasında anlaşmanın sağlanması konusundaki müdahalesi ile yeniden Anand Panyarachum Başbakan olarak atandı. Aynı yıl içinde yapılan ikinci seçimlerde Demokrat Parti adayı Chuan Leekpai Başbakan olarak seçildi. Chuan, 2000 yılına kadar görevde kalmayı başardı. 1997 yılında, 65 yıllık ülke modern tarihinin 17. Anayasası kabul edildi. Bu anayasanın en önemli hükümleri Senato'nun kaldırılması, anayasa mahkemesinin yasama gücünü eline alması gibi değişimleri içeriyordu (Neher 2000: 132, 133). 2000 yılı, ülkede eğitim, ekonomik kalkınma gibi unsurların yanı sıra, bölgesel ve küresel değişimlerin de etkisiyle ordu ile arasına mesafe koyan, farklı sosyo-ekonomik ve siyasal açılımlara kapı aralamak isteyen sivil toplum kesimlerinin giderek varlığını ortaya koyduğu bir döneme tekabül eder.

Bugünkü Krizin Temelleri ya da Shinawatra'ların Çıkışı

Tayland, 1980'lerde dönemin ulusaşırı şirketlerinin yatırımları, ülkenin seçkin ve ticari yaşama hâkim aileleri ve bunlara eklenmiş ordu elit ilişkilerinin doğurduğu yeni bir ekonomi kalkınma hamlesine tanık oldu. Bu dönem, endüstrileşme süreçlerini tecrübe eden şehirlere yönelen göç hareketleri nedeniyle, geleneksel toplum tarzının ve üretim ilişkilerinin varlığını sürdürdüğü kırsal toplum yapısında görece çözümlere ve dağılmalara yol açtı. Şehirlerin büyümesine paralel olarak, yeni toplumsal yaşam koşullarına adaptasyon süreci yaşayan kırsal kitlelerin özellikle, imalât sanayiine yaptıkları katkıların karşılığı olmasa bile, ekonomik kalkınmadan pay alabildiklerini düşünmek mümkün. Ancak tüm bölgeyi vuran 1997 krizi, belki de kazanımlarla karşılaştırılmayacak ölçüde fakir ve orta alt kesimleri büyük ölçüde etkiledi (Haughton 2009: 44-5).

Bu krizin akabinde, iki sürecin yan yana ilerlediği görülür. İlki, yarı-Tanrı konumunda görülen Kral'ın müdahalesini gerektirmiş ve ülkenin dört bir yanına yaptığı gezilerle köylülere içinde buldukları yoksunlukla mücadelede Budist öğretisini hedef göstererek bir anlamda, "kaderleri" ile yaşamayı öğrenmelerini telkin etmesiydi. İkincisi ise, son on beş yıla damgasını vuran yeni bir halk hareketinin ortaya çıkmasına neden olacak şekilde alternatif bir halk muhalefetinin oluşumuydu. Bunda, devletin içinden

gelen ve bu anlamda devlet organizasyonunu iyi bilen ve üstün üstlük dönemin iletişim/medya devi sıfatını kazanacak denli iş dünyasında önemli bir pozisyon kazanmış Thaksin Shinawatra'nın rolü öne çıkmaktadır.

Thaksin Shinawatra, 2001 yılı seçimlerinde hedef kitlesini elitlere değil, yoksul halk olarak belirliyordu. Bu bağlamda, Thaksin söylemlerinde, yoksulluğun halkın kaderi olmadığını, aksine kalkınma süreçlerini tecrübe edebileceklerini ve buna muktedir olduklarını gündeme getiriyordu. Bunun örneğini de bizzat kendi yaşamından veriyor ve sıradan insanların müteşebbisçi ve dolayısıyla varıl bir konuma ulaşabileceğini yoksul kitlelere ilham ediyordu. Halk nezdinde, bu iki açılımın bir tuc ikilem olarak da yer ettiği iddiasını ileri sürebiliriz. Bir yanda, tarihsel ve geleneksel olarak ortada duran bir yarı-Tanrı konumundaki Kralla kurulan hiyerarşik bağ, öte yanda modernleşmeci yaklaşıma ulaştırmada kendini lider olarak gösteren bir iş adamı/siyasetçi ile merkez güçlere karşı eşit mücadele.

Bu anlamda, Thaksin hareketini “modern bir köylü hareketi” olarak tanımlayabiliriz. Monarşik yapının varlığı ve bunun destekçileri olan, ordu ve elit zümre kendi iktidarını ülkede hâkim kılma arzusu güderken, sürekli ezilen kırsal bölge ve az gelirli şehirlilerin ümit ışığını son yıllarda Thaksin'de buluyordu. Bu nedenle, 2000'li yılların siyasal süreçleri, kökleri geçmişe dayanan sosyal zümreler arasında aleni bir çatışması şeklinde tezahür ediyordu. Bu noktada, Thaksin'in kurucusu olduğu Thai Rak Thai (*Thai Love Thai*) adlı siyasi parti 2001 seçimlerinde ülkenin özellikle, kuzey bölgelerindeki kırsal seçmenden önemli bir destek aldı. Bu çerçevede, 2001 seçimleri sonrasında iktidara gelmeyi başaran Thaksin Shinawatra'ın altı yıla varan Başbakanlığı ülkenin önemli çalkantılara ve değişim süreçlerine konu olduğunu ortaya koyuyor. Gerçekte, bu özellik, ülkenin 20. yüzyıl boyunca maruz kaldığı çalkantıların devamı gibi okunsa da polis teşkilatında çalışmasının ardında, iş dünyasında kendini kanıtlamış sivil bir siyasetçinin ülke siyasal yaşamının dinamiklerine karşı bir sivil müteşebbislik olarak da değerlendirilebilir. Ancak bu süreç 2006 yılında ordunun bir kez daha siyasi alana müdahalesiyle inkıtaaya uğradı. Söz konusu bu yapı, 2006 yılındaki darbeden sonra da varlığını sürdürerek 2011 seçimlerinde yeniden iktidara taşındı ve 2014 yılındaki darbeye kadar siyasi yaşamda toplumsal gücünü sürdürmeyi başardı. (Lertchoosakul 2020: 338, 339). 70 milyon civarındaki ülke nüfusunun yaklaşık %70'inin kırsal bölgede yaşaması, bu yüzyılın başından bu yana merkeze karşı geliştirilen muhalefetin de potansiyel gücünü ortaya koyduğunu söylemek mümkün.

Yingluck Shinawatra, bölgenin diğer ülkelerinde görüldüğü üzere elit ailelerin siyasal yaşamdaki varlıklarının Tayland'daki örneğini oluşturmaktadır. Yingluck, daha önce politika tecrübesi olmamasına rağmen, abisi ve siyasi yasaklı Thaksin'in siyasal mirasını devralarak, 3 Temmuz 2011 seçimlerinde Pheu Thai Partisi'nden aday olarak halkın teveccühüne mazhar oldu ve Başbakanlık koltuğuna oturdu. Böylece ülke siyasal tarihine ilk kadın Başbakan olarak geçen Yingluck'u siyasal yaşamda öne çıkaran unsur kuşkusuz ki, abisi Thaksin'in Tayland halkı nezdinde kurduğu siyasal ilişkiye dayanıyordu. Shinawatra ailesi ve çevresinde örüntülenen söz konusu bu siyasal yapı, ülkenin mutlakiyetçi rejimine ve kurucu unsuru olarak öne çıkan orduya karşı bir alternatif olmayı hedefliyordu.

Bununla birlikte, 2014 askeri darbesinin ardından beş yıl gibi uzun bir süre demokrasinin askıya alınması ve bu süreçte sivil görünümlü ordu yönetiminin anayasa değişikliği ve ardından 2019 seçimleri hiç kuşku yok ki, temelde Shinawatra ailesinin oluşturduğu siyasal akımın önünü kesmeye yönelikti. Ancak, 1990'ların sonlarından itibaren Shinawatra ailesinin siyasal varlığı ve gelecek vizyonuna tanık olan Tayland halkının da bir değişim geçirdiğini söylemek mümkün. Öyle ki her türlü siyasal engellemeye ve demokratik kuralların ihlaline karşı yapılan, 2019 seçimlerinde Thaksin siyasetinin temel oy potansiyelini oluşturan ülkenin kuzey bölgelerinde yaşadığı oy kaybı, öte yandan *Future Forward* Parti ki seçimlerde 80 milletvekili çıkararak herkesi şaşkırtan ancak kısa bir süre sonra bazı yolsuzluk iddialarıyla kapanan partilerin varlığı ülkede yeni siyasal hareketlerin gündeme gelebileceğine ve hatta buna ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır (Pensute 2019: 190).⁵ Bu durum, Tayland'da siyasetin ve siyasal aktörlerin de değişmekte olduğu kadar aynı zamanda belirsizliğin devam ettiğine de işaret ediyor.

Bu dönemde sivil siyasetin temsilcisi olarak dikkat çekilen Shinawatra ailesinin varlığının, ülkeyi nereye sürükleyeceği konusunda belirsizlik olduğun ileri sürülebilir. İdeolojik bir siyasal çıkıştan ziyade popülist politikalarla halkın nabzını tutmaya ve desteğini almaya çalışan bir durum söz konusu.

⁵ "Future Forward Party's spectacular rise and fall", 30 December 2020, bangkokpost.com

Sonuç

Güneydoğu Asya topraklarında uzun bir geçmişe sahip olan Tayland, tarih boyunca Hind-Çin'i bölgesi ve Malay toplumları ile yakın bir etkileşim halinde olmuştur. Bununla beraber, bu topraklar kendine özgü Budist anlayışı, uzun hanedanlıklar dönemleri ile süreklilik kazanırken, sömürgecilik süreçleri karşısında karşı karşıya kaldığı Batılı güçlerle çeşitli siyasi anlaşmalarla bağımsızlığını korumayı bilmiştir.

Bununla birlikte, yine aynı dönemde Güneydoğu Asya topraklarının ticaret merkezli yapılaşmasından pay aldığı gibi Batılı unsurlarla da bu anlamda etkileşimini sürdürürken, bir tür iç modernleşme olarak da kabul edilebilecek şekilde, sömürge modernleşmesinden de kendi payına düşeni almıştır. Bu süreç, var olan ilişkilerin doğası gereği, nihayetinde gizli/açık bir modernleşme yapılaşmasını ortaya koyarken, aynı zamanda Pasifik Savaşı öncesi ve özellikle de sonrasında köklü monarşi kurumunda da değişimlere yol açmıştır. Bu çerçevede, ülkeye demokrasi getirme adına ortaya çıkan '1932 değişim' süreci, demokratik ideallerin toplum katmanlarına yayılması bağlamında bir sürekliliğe yol açmamış, aksine ve bölge ülkelerindeki benzer yapılaşmada olduğu gibi, yerini ordunun siyaset merkezini yeniden düzenleyecek tersten bir sürekliliğe neden olmuştur. Bu anlamda, Tayland ordusunun modern dönemde etkinliği sürekli var olagelmış olması bir tesadüf değildir (Bunbongkarn 1988: 41).

Batı ülkelerinde uygulanan demokratik kurumların ithali, ülke siyasi yaşamında uygulamada eksiklikleri ile dikkat çekmiştir ve bu sürecin devam ettiğini söylemek mümkündür. Bu dönem de bile, halk katmanlarına ve onların taleplerine kulak kabartmak yerine, soyluların bürokraside güçlü bir yer edinmeleri süreci devam etmiş, bu anlamda 'seçkin bir yönetim' yapısı varlığını seçimlere rağmen sürdürmüştür (SarDesai 1989: 174). Ordunun ülke siyasal yaşamının doğal akışı içerisinde yer almasına neden olan darbeler, adına 'demokrasi' denilen sistemin yerleşmesinin önündeki engellerden birini oluşturmuştur. Öyle ki, 1990'ların ikinci yarısından itibaren kendini ortaya koymaya başlayan yeni bir siyaset ve toplum talebi, Shinawatra ailesi özelinde siyasi partilerle kendine merkezde yer bulmaya çalışmıştır. Bununla birlikte, söz konusu bu süreç darbelerle inkıtada uğratılırken, aradan geçen yirmi yılı aşkın sürenin ardından Tayland yeni bir dönüşümün eşiğindedir.

KAYNAKÇA

- Anderson, Benedict. (1998). *The Spectre of Comparisons: Nationalism, Southeast Asia and The World*, London: Verso.
- Anderson, Wann W. (2010). *Mappings Thai Muslims: Community Dynamics and Change On the Andaman Coast*, Chiang Mai: Silkworm Books.
- Aphornsuvan, Thane. (2007). *Rebellion in Southern Thailand: Contending Histories*, Washington: East-West Center Washington.
- Baker, Chris; Phongpaichit, Pasuk. (2005). *A History of Thailand*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Barmé, Scot. (1993). *Luang Wichit Wathakan and the Creation of a Thai Identity*, Social Issues in Southeast Asia, Singapore: ISEAS.
- Barmé, Scot. (1989). *Luang Wichit Wathakan: Official Nationalism and Political Legitimacy Prior to World War II*, Master Thesis, Australian National University.
- Bassett, D. K.. (1961). "English Relations With Siam in the Seventeenth Century", *JMBRAS*, Vol. 34, Part 2, No. 194, Kuala Lumpur.
- Bunchua, Kirti. (2005). "Dynamic Heritage of the Thais", *Cultural Traditions and Contemporary Challenges in Southeast Asia: Hindu and Buddhist*, (ed.), Warayuth Sriwarakuel; Manuel B. Dy; J. Haryatmoko; Nguyen Trong Chuan and Chhay Yiheang, The Council for Research in Values and Philosophy, USA.
- Bunbongkarn, Suchit. (1988). "Contemporary Thai Political Development", *Thailand-US Relations: Changing Political, Strategic and Economic Factors*, (ed.), Ansil Ramsay&Wiwat Mungkandi, Institute of East Asian Studies, Berkeley: University of California. (41-62).
- Busbarat, Pongphisoot. (2018). "Thailand in 2017: Stability without Certainties", *Southeast Asian Affairs*. (343-362).
- Chaloemtiarana, Thak. (2007). *Thailand: The Politics of Despotism Paternalism*, Southeast Asia Program, Ithaca: Cornell University.
- Cœdès, G. (1969a). "The Origins of the Sukhodaya Dynasty", *The Journal of the Siam Society*, Vol. BIV, Nendeln/Liechtenstein: Kraus Reprint. (1-11).
- G. Cœdès. (1969b). "Siamese Documents of the Seventeenth Century", *The Journal of the Siam Society*, Vol. BIV, Nendeln/Liechtenstein: Kraus Reprint. (7-39).
- Connors, Michael Kelly. (2003). *Democracy and National Identity in Thailand*, London: RoutledgeCurzon.

- Cortesao, Armando. (1990). *The Suma Oriental of Tome Pires: An Account of the East, From the Red Sea to Japan, Written in Malacca and India in 1512-1515*, Vol. 1, New Delhi: Asian Educational Services.
- Dumarçay, Jacques. (1991). *The Palaces of Southeast Asia: Architecture and Customs*, (Tr.: Michael Smithies), Singapore: Oxford University Press.
- Farouk, Omar. (1988). "The Muslims of Thailand-A Survey", *The Muslims of Thailand*, (ed.), Andrew D. W. Forbes, Vol. 1, Historical and Cultural Studies, Centre for Southeast Asian Studies, Bihar (India): Soma Rkasan.
- Forbes, Andrew D. W. (ed.). (1988a). *The Muslims of Thailand*, Vol. 1, Historical and Cultural Studies, Centre for Southeast Asian Studies, Bihar (India): Soma Rkasan.
- Forbes, Andrew D. W. (ed.). (1988b). "The Yunnanese ('Ho') Muslims of North Thailand", *The Muslims of Thailand*, (ed.), Andrew D. W. Fores, Vol. 1, Historical and Cultural Studies, Centre for Southeast Asian Studies, Bihar (India): Soma Rkasan.
- Frankfurter, O. (1969). "King Mongkut", *The Journal of the Siam Journal*, Vol. 1, Nendeln/Liechtenstein.
- Funston, John. (2002). "Thailand: Thaksin Fever", *Southeast Asian Affairs 2002*, Singapore: ISEAS. (305-326).
- Futchs, Mariya Johanna. (1970). A Comparative Study of Thai and Filipino Muslims, *Master Thesis*, Washington: The American University.
- "Future Forward Party's Spectacular Rise and Fall", 30 December 2020, *bangkokpost.com*, <https://www.bangkokpost.com/thailand/politics/2043091/future-forward-partys-spectacular-rise-and-fall> (Erişim: Temmuz 2021).
- Gilin, Ronald W. (1969). The Abe de Choisy: Libertine, Missionary, Academician, In *the Journal of the Siam Society*, Vol. VIII, Nendeln/Liechtenstein: Kraus Reprint.
- Gilqun, Michel. (2005). *The Muslims of Thailand*, (Tr.: Michael Smithies), Chiang Mai: Silkworm Books.
- Hall, D. G. E. (1981). *A History of Southeast Asia*, 4th Edition, Hampshire: MacMillan.
- Houghton, James. (2009). "Building Modern Communities in Capitalist Thailand", *Tai Lands and Thailand: Community and State in Southeast Asia*, (ed.), Andrew Walker, Singapore: Nus Press. (44-67).
- Hudak, Thomas John. (1994). "Thailand", *Traveller's Literary Companion to Southeast Asia*, (ed.), Alastair Dingwall, Brighton.

- Indrawooth, Phasook. (2004). "The Archaeology of the Early uddhist Kingdoms of Thailand", *Southeast Asia: From Prehistory to History*, (ed.), Ian Glover&Peter bellwood, London: Routledge.
- Ingram, James C. (1971). *Economic Change in Thailand: 1850-1970*, Kuala Lumpur: Oxford University Press.
- Koch, Margaret L. (1977). "Patani and The Development of A Thai State", *JMBRAS*, Vol. 50, Part 2, No. 232. (69-89).
- Kulick, Elliott&Wilson, Dick. (1992). *Thailand's Turn: Profile of a New Dragon*, Hampshire: The Macmillan Press.
- Lertchoosakul, Kanokrat. (2020). "Thailand in 2019", *Southeast Asian Affairs*. (337-354).
- Loos, Tamara. (1999). "Introduction", *Five Years in Siam (1891-1896)*, H. Warington Smyth, Vol. II, The Malay and Cambodian Peninsulas with Descriptions of Ruby Mines, Bangkok: White Lotus Press.
- Neher, Clark D. (2000). *Southeast Asia: Crossroads of the World*, Center for Southeast Asian Studies, Southeast Asia Publications, Dekalb: Northern Illinois University.
- Nunn, W. (1922). Some Notes upon the Development of the Commerce of Siam", *The Journal of the Siam Society*, Vol. BV, Nendeln/Liechtenstein: Kraus Reprint. (78-102).
- Pariatra, Sukhumhand. (1993). "State and Society in Thailand: How Fragile the Democracy?", *Asian Survey*, Vol. XXXIII., No. 9, September, California.
- Pensute, Chanintorn. (2019). "The North: Thaksin-lite?", *Contemporary Southeast Asia*, Vol. 41, No. 2, (August). (190-198).
- Pitsuwan, Surin. (2006). "Keynote Address-The Cosmology of the Southern Conflict", *Understanding Conflict and Approaching Peace in Southern Thailand*, (ed.), Imtiyaz Yusuf&Lars Peter Schmidt, Bangkok: Konrad Adenauer Stiftung.
- Reid, Anthony: Diokno, Maria Serena. (2003). "Completing the Circle: Southeast Asian Studies in Southeast Asia", *Southeast Asian Studies: Pacific Perspectives*, (ed.), Anthony Reid, Tempe: Arizona State University Program for Southeast Asian Studies.
- Reynold, Frank E. (2004). *Buddhism as Universal Religion and as Civic Religion: Some Observations on a Tour of Buddhist Centers in Central Thailand*, *The Society of Siam: Selected Articles on the Siam Society's Centenary*, (ed.), Chris Baker, Bangkok: The Siam Society.

- Samudavanija, Chai-Anan. (1987). "Political History", *Government, And Politics of Thailand*, (ed.) Somsak di Buto, Singapore: Oxford University Press.
- Sar Desai, D. R. (1989). *Southeast Asia: Past and Present*, Second Edition, Hampshire: Macmillan.
- Scupin, Raymond. (1988). "Cham Muslims in Thailand", *The Muslims of Thailand*, (ed.), Andrew D. W. Fores, Vol. 1, Historical and Cultural Studies, Centre for Southeast Asian Studies, Bihar (India): Soma Rkasan.
- Schrieke, B. (1955). *Indonesian Sociological Studies*, Part One, W. Van Hoeve Ltd-The Hague, Bandung.
- Starr, Kelsey Jo. (2019). "5 facts about Buddhists around the world", April 5, *Pew Research Center*. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/04/05/5-facts-about-buddhists-around-the-world/>, (Erişim: Temmuz 2021).
- Suwannathat-Pian, Kobkua. (1988). *Thai-Malay Relations: Traditional Intra-Regional Relations from the Seventeenth to the Early Twentieth Centuries*, Singapore: Oxford University Press.
- Ungphakorn, Puey. (2004). "The Society of Siam", *The Society of Siam: Selected Articles on the Siam Society's Centenary*, (ed.), Chris Baker, Bangkok: The Siam Society.
- Walker, Andrew. (2009). (ed.). "Modern Tai Community", *Tai Lands and Thailand: Community and State in Southeast Asia*, Singapore: Nus Press.
- Wan Mahmood, Suria Saniwa bin. (1999). De-Radicalization of Minority Dissent: A Case Study of the Malay-Muslim Movement in Southern Thailand, 1980-1994, *Sama-Sama: Facets of Ethnic Relations in Southeast Asia*, Quezon City: University of the Philippines.
- Wertheim, W. F. (1961). "Religious reform Movements in South and Southeast Asia", *Archives de Sociologie des Religions*. (53-62).
- Zen, Hasan Haji Mohammad. (1992). "Peranan Bahasa Melayu dalam Pengajaran Islam di Selatan Thai", *Jurnal Dewan Bahasa*, Vol. 36, No. 7, Julai.
- y.y. (t.y.). Sir Arthur P. Phayre's Account of The Chinese Invasion of Burma and The Burmese Invasion of Siam", Intercourse Between Burma And Siam, *The Journal of the Siamese Society*, (Tr. Luang Phraison Salarak), Vol. BII, Nendeln/Liechtenstein. (20-35).

